

A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM ÚJ SZERZEMÉNYEI.

Az újon szerzett műtárgyaknak kiállításra bemutatását Petrovics Elek honosította meg a Szépművészeti Múzeumban. Előtte a múzeum újdonságai nyomban vagy kevéssel megszerzésük után a műfajuknak megfelelő gyűjteménybe kerültek, közvetlenül a falra, a közönség elé. Ennek az eljárásnak a közvetlen volta volt az előnye. De a régi műtárgyak közé aggatott új szerzemény a jól ismert régiek tömegében könnyen elvész: a környezetnek megkisebítő hatása alá kerül. A külön kiállításon az önmagára és vele azonos sorsú társaira elszigetelt újon szerzett holmi jobban érvényesül és nagyobb súlyt éreztet. Ha időbe is telik, amíg az új szerzemények egy-egy kiállításának anyaga egybekerül, a jelentősége is megfoghatóbbá válik a külön kiállításon. Az érdeklődő jobban elmerülhet tanulmányozásába, s a vonzást, amelyet kisugároz, az újságnak és a különlegesnek ingere megfokozza.

Sorrend szerint a negyedik a múzeum legutóbbi kiállítása. 1924. októberében nyílt meg. Amíg a háborút követő szörnyű esztendőnk ránk nem szakadtak, sűrűbben érték egymást ezek a kiállítások. Addig a múzeum vezetőjének a válogatás is inkább módjában volt: hiszen tekintélyes állami dotációból meríthetett és rendkívüli dotáció is segítségére volt olyankor, ha különösebb értékű darabot kellett megszereznie. Az első kiállítások anyagának meg jelentős részét tették azok a festmények és szobrok, melyeket Petrovics főigazgató külföldi aukciókról hozott haza. Utóbb a szerzésnek erről a módjáról le kellett mondania, sőt le kellett volna egyáltalán a vásárlásról is, ha állami támogatásra vár. A külső segítség elmaradása s a kényszerűség, melybe a körülmények folytán jutott, addig meg se sejtett lehetőségeket fejlesztett ki benne: a pillanatnyi helyzethez való alkalmazkodás, az ötletesség és élelmesség képességeit, melyek Bode példája óta minden ideális múzeumvezető tudományos kvalifikációjának fontos kiegészítői. A múzeum fölös vagy reánk értékten anyagának idején való szerencsés

értékesítésével vagy elcserélésével olyan anyagi eszközöket tudott előteremteni, melyek a vásárlást ha nem is tág keretben, de egyáltalán lehetővé tették. A múzeum jövőjére nézve még jelentősebb cselekedete Petrovicsnak a múzeum céljaira adakozó lelkes férfiak körének megszervezése. Az ő adományainak köszönhető a legutóbbi kiállítás anyagának igen értékes része.

A gyűjtési elv, amely szerint Petrovics Elek a múzeum újabb szerzeményeit megválogatja és magát a vásárlást intézi, az új szerzemények eddigi kiállításairól ismeretes. Maga Petrovics feltehetően ki erre vonatkozó felfogását a Szépművészeti Múzeum Évkönyveinek első kötetében. Főfeladatának természetesen a különböző gyűjtemények legfeltűnőbb hiányainak pótlását tekinti. Az a terület, amelyen ez bizonyos mértékig mai nap is akadálytalanul lehetséges, a fizeklencsedik század magyar művészete. Ennek a művészetnek első igazán összefüggő és a legjellemzőbb darabokat magában foglaló gyűjteményét, mint ismeretes, éppen Petrovics működése teremtette meg. Nem egy elfeledett, számos teljesen ismeretlen régibb művésznünk képzetlen nevéit ő töltötte meg tartalommal. Ilyen irányú törekvését képviseli ezen a kiállításon Szálie István „Női arcképének” megszerzése, továbbá Ellischer Lajos tájképé, Koroknyai Ottó és Heinrich Ede egy-egy „Női arckép”-é, Jakobey Károly romantikus tájáré, Aggházy Gyula két képe, a félrevonult és oly ritkán látható Karcsay Lajosnak „Elhagyatva” című vázlatáé. Györgyi Alajos művészetéhez is, melyről csak Petrovics gyűjtői munkássága óta van helyes fogalmunk, értékes új adat a művésznünk Lauffer Vilmosnét ábrázoló arcképe. Modern művészetünk úttörői közül régóta szerető figyelemmel követi Petrovics Deák-Ébner Lajos művészetének nyomait. Egy kicsiny méretű falurészletét ezúttal sem mulasztotta el megszerezni.

Míg művészetünk kezdőkorának képviselői inkább csak történeti jelentőségük kedvéért kerülnek a múzeumba, ahol a teljesség megköveteli jelenlétiüket, későbbi művészeink munkáinak összegyűjtésében a

PIETER DE HOOCH: INTÉRIEUR LEVELET OLVASÓ NŐVEL.

A Szépművészeti Múzeum új szerezménye.

kvalitás és csak a kvalitás lehet a mérték. Nem egy jeles művészünk csakis parádés képével volt képviselve régebben a múzeumban, azokkal a nagy vásznaival, melyeket sokalagos mozgalmasságuk, a rajtuk megábrázolt cselekvénynek tárgyi érdekessége tett híressé a maga korában. Az ilyen műveknek Petrovics nagy szeretettel nyomozza ki az előzményeit: művészünk ifjúkori munkáit, még ha nem is teljes értékű kifejezéseit képességének. Már megállapodott híré (a szónak jó és rossz értelmében) művészeknek hosszú sorára vetett ezekkel a kutatásaival új fényt Petrovics. Mennyivel teljesebb és a réginel helyesebb fogalmunk van ma például Gyárfás Jenőről vagy

Madarász Viktorról, amióta fiatalkori munkáikat és be nem fejezett képeiket is ismerjük. *Benczúr* Gyula művészi fejlődésének történetéről is szerzett a múzeumnak ilyen új adatokat Petrovics. Benczúr mint a pompázatos, mint a ragyogón színes és fényes nagy vásznak mestere él a köztudatban. Aki azonban fejlődésének történetét ismeri, az tudja, hogy ő is állott a válaszáton, amelyen ugyanakkor és ugyanott (Münchenben, Píloty iskolájának kapuja előtt) Szinyei Merse Pál is dönteni volt kénytelen jövődjének irányáról. Szinyei rövid vívódás után azon az úton indult meg, amely az új művészet új törekvéseinek bizonytalan sorsa felé vitte. Benczúr is lépett azon az úton

egyet-kettőt. Ennek az iránytapogató kísérletzésének tanúsága két azonoskorbeli tájképe, továbbá a schleissheimi-királyi kastély interiórjeiről készített festményei. Az erdő mélyét festi meg egyik táján, a fák között beljebb-beljebb a homály és a titokzat felé húzódó levegőt: a határozatlanságot, a megfoghatatlanságot, a „hangulatot”, amelynek kifejezése utóbb olyan egyedülvaló célja lett a művészetnek. Éppen az ellenkezőjét mindannak, amire a későbbi Benczúr, a pozitívumnak, a lünettően ragyogónak és színesnek festője törekedett. Csak egybe kell vetni schleissheimi interiórjeit például Pompadourjával, amelynek környezetete körülbelül azonos stílusperiódusú a schleissheimi kastély terméinek díszével. Amazon milyen külön való életet élnek a megfokozott eréjű színek: hogy harsog rajtuk a fény. Ezeket díszkrét, szinte homályos tónusba bújnak, mindenik hátrább vonul egy gondolatnyival, szinte önmaga mögé, annyira nem akar különválni egyik sem, annyira alája rendeli magát valamennyi az egész határsáknak.

Színyei Merse Pálnak is megszerezte Petrovics egy kis vázlatát, a „Hinta” baloldali csoportjához készült tanulmányát. Színyeinak a múzeumban őrzött oeuvre-je szépen teljeseedik. Csak úgy, mint *Munkácsy*, akinek szanaszét szóródott kisebb munkáit példátlan szeretettel szedgetni össze íthón és a külföldön Petrovics. A halott mester nem egy ismeretlen vagy elfeledett művének fölfedezését köszönhetjük kutató munkájának. Munkácsy nagy kompozíciójának hazahozataláról persze még sokáig nem lehet szó. Addig be kell értnünk hozzájuk készült tanulmányaival. Azok között szép számmal akadnak az első ihlet hevületében készült nagylendületű munkák, melyekben sokszor nagyobb teljességében megörözdött Munkácsy temperamentuma, mint belőlük fejtett nagy munkáin. Ilyenféle tanulmánynak készülhetett valamelyik szalon-interiőrös festményéhez hatalmas méretű Virágcsendélete. 1884-ből való, tehát Munkácsy művészetének java idejéből. 1914-ben még Sedlmeyer volt, ki Munkácsyról írott nagy illusztrációs munkájában közli is kicsinyített mását. Majd másfél méter ennek a hatal-

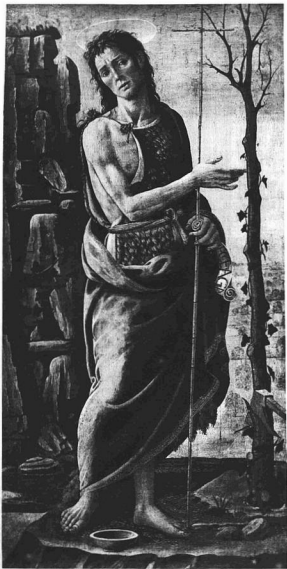
mas képnek a nagysága és körülbelül 115 centiméter a szélessége. Természethagyságú öblös kék kinal vázában a mező virágai pompáznak, a mező zöld füveivel: fürtös száru mályvák, fonnyadozó pipacsok és mákvirágok. Elrendezésükben semmi szándékosság sem érzik, se szimmetriára, sem érdekes ellentétekre törekvés. A művész azon állapotokban festette meg őket, ahogyan a vázába kerültek, *alla prima*, a felrajzolás látható nyommal nélkül. A lendületek, sőt a fölhevülésnek, amellyel készültek, teljes frissége megmaradt ezért a képben. Csak itt-ott látszik az alig megszáradt festéken utólag behúzózt esetnyezetek nyoma és esetnyéllel bekarcolt vonalak fehérsége. A képnek elragadó festői előadása mellett finom és nemes színesége a másik varázsa. Redukált élénkségű színpoltokból tevődik össze a kép harmóniája: sárgából, mely azonban fehéresen halvány, pirosból, mely barnaváltozott, rózsaszínből, amely fehérre szakadt, és gyöngye feketével megkomorított lokális zöldből. Kerek kis szalónasztal lapján áll a hatalmas csokor, az asztallapnak sem a közepén, hanem a súlypontjától eltolottan, véletlenül aszimmetrikusan. Az asztalból a lapjánál több rá sem fért volna a képre, mert annak egész nagy mezejét a vörösbarna háttérre boruló virágcsokor tölti meg. De nem is akart belőle jöbbit megfesteni a művész, annyira csak a virágok színességének visszaadása érdekelte ebben a munkájában. A vázában pompázó mező virágok csokra elég gyakori motívuma Munkácsy szalon-interiőröket ábrázoló festményeinek. Nem egyjűkőn halmozva is él vele és tarka-barkára bontja velük a kép színegyességét. De lendületre ehhez a tanulmányhoz fogható nem akad közöttük. Tanulmány-változatban is mestermű ez a kép, a motívum jelentéktelenségének ellenére is egyik fő alkotása Munkácsynak, mert teljes kifejelettségében van meg benne mindaz, ami Munkácsy művészi egyéniségét jeleníti.

A mult művészet kedvéért a jelenéről sem feledkezhetik meg a múzeum. A közel-mult gyűjteményes kiállításairól minden jelentősebb művészünknek szerepel egy-egy vagy több jellemű munkája az új szerzemények kiállításán: Perlmutter Izsk, Vaszary János, Pényes Adolf, Szönyi István, Czencz

HANS TILMANN HIEMENSCHNEIDER: MADONNA. A Sztéphanészeti Múzeum dí szerzeménye.

URSZ. M. VILK
KÉPZŐMŰVÉSZETI
MŰKÖZMŰVÉSZETI

FILIPPINO LIPPI: KERESZTELTŐ SZT. JÁNOS. A Szépművészeti Múzeum új szerzeménye.

OLDSZ. M. KIE.
KÉPZŐMŰVESZETI

HILDEBRAND ADOLF: PLACCI KÉPMÁSA.
A Szépművészeti Múzeum új szerzeménye.

János, Glatz Oszkár, Rudnay Gyula, Szille Péter művei.

A megnyílóban lévő modern szobrászati osztálynak fontos kiegészítője lesz Hildebrand Adolfnak két kiváló munkája: Placci mellszobra és az „Ősz” című allegóriás dombormű. Mind a kettőnek az anyaga terrakotta s míg a mellszobor az elhunyt nagy német mester, a modern szobrászat egyik újjáalkotójának valóságmegfigyelő kitünő szeméről és realizmusán belül mértéket tartó mintázó erejéről ad fogalmat, a másik munka relief-komponáló tehetségének érett és igen tanulságos példája.

Nagyértékű darabokkal gazdagítják meg az új szerzemények a régi művészet gyűjteményeit is. A legkimagaslóbb festmény, Greco Magdolnája, már hosszabb ideig ki volt függesztve a régi képtár spanyol festőinek főtérképében. Ezt a mesterművet még Nemes Marcel gyűjteményének kiállításáról (1911) jól ismeri a főváros közönsége, Nemes Marcel ajándékozta a múzeumnak, amely vele Greco koral művészetének talán legbecsesebb alkotásához jutott.

A művészeti irodalomban is teljesen ismeretlen festmény vele szemben egy firenzei quattrocentistának Keresztelő Sz. Jánost ábrázoló képe. Jacopo Sellajo nevén szerepelt a bécsi műkereskedelemben, honnan Petrovics Elek személyes barátainak és tisztelőinek adományai segítségével került múzeumunkba Petrovics múzeumigazgatói működésének tizedik évfordulója alkalmából. Sellajo, minden ismert művének tanúsága szerint, másodrendű festő volt, kellemes elbeszélő, vonzó dekorátor. Ez a kép azonban elsőrendű művész alkotása. Mint ilyen múzeumunk régi olasz anyagában a sajátos, annyira hézagos toscanai quattrocento csoportjának legjellemzőbb és művészeti kvalitásra legteljesebb darabja. A szűzies, a puritán quattrocento világnézete és művészeti felfogása válik rajta megfoghatóvá. Az a vonalakkal analízáló művészet, amelynek motívumköre az emberábrázolás volt; mely az emberi alak szerkezetének ismeretében csaknem az ókori művészek tökéletességét közelítette meg, de ugyanakkor csak mellesleg méltatta figyelmére a tájat

és általában a színt. Milyen szegényes színesség dolgában ez a mi képünk is. Zöldeszürke az askéta szemnek testszíne, szőrtunika a ruhája és fölötte rózsaszínűre enyhülő piros köpeny, amely drapériamódra takarja be lábszárait. Magas sziklaplateaun áll a szent, nélkülözéstől megviselt arccal és fájdalmasan féldalt hajtott fejfelj; mesteri rajzú jobbkeze egy zsenge fácskára mutat, melynek a fejsze levagdosta ágait s most mintha a gyökerét készülné kikezdeni. A gyermeki képzelet bájjával csavarodik a fára egyetlenegy szál borostyán indája. A szent háta mögött apró szikladarabokból összerakott sziklafal utánozza kedvesegylgyűen a szikla kőzetét. A sziklatömeg is sárgászürke. Igazán derűs szín a képen csak az ég kéke, mely felső részében élénk kék, középtűt egészen sápadt, lefelé, merre a földdel érintkezik, megint kékebb. A hegy tövében, alul, majd föl a szemhatár széléig, síkság, rajta szabályos rendben sorakoznak sematikus ismétlődő lombos fák. Ami táji rész a képen, az képzeletből való, mert a festmény művészetét csak másodsorban érdekelte a tájék. Érdeklődését, szeretetét, áhitatát mind az emberi alak foglalta le. Annak mentül gondosabb visszaadásra törekedett a részletekig ható anatómiai stúdiummal, részletező, de még sem kicsinyes rajzzal. Akkor elmélyedéssel és szeretettel csak a quattrocento művészeit tudták részletekbe feledkezni, amínóvel Szent János jobb lábafejét megrajzolta az ismeretlen művész. Annál érthetlenebb lenne a bal lábszár rajzának bizonytalan merevsége, ha valószínűre nem volna vehető, hogy ott valamikor restaurátor kontárkodott. Akárhogy is, ez a kép mester munkája s a quattrocento szelleme legtitisztább nyilvánulásában árad belőle. Ki lehet a mestere? Petrovics *Filippino Lippi* kezét gyanítja benne. De Filippinónál talán még közelebb áll a főmesterhez, *Botticelli*hez.

Aldorfer „Megfeszített Krisztus”-ának már terjedelmes irodalma van magyar nyelven is. Elég, ha utalunk Petrovics Eleknek a „Műbarát” II. évfolyamában megjelent tanulmányára, továbbá Baldassnak a Szépművészeti Múzeum Évkönyvének második kötetében közölt értekezésére. Aránylag kevés szó esett azonban *Pieter de Hooch*

„Levelet olvasó nő”-jéről. Eddig képviseletlen mester vonul be véle a múzeum tizenhetedik századi művészekkel annyira bővelkedő hollandus csoportjába. Képviseletlen és ritka mester, akinek aránylag nem sok műve maradt s annak túlnyomó részét is múzeumunk őrzik. A kép történeti fontosságát fokozza, hogy Hooch kevés szignált munkája közé tartozik, sőt ami még ritkább ennek a mesternek műveln, a keletkezés évszámát is megtalálta rajta Petrovics: 1664-ben készült. Pieter de Hooch az Interiőrök, az egymásba nyíló szobák, a bennük sűrűsödő, a napfénytől átjárt, holt és eleven tárgyak és emberi alakok között lassan áramló levegő festője. A mi képünk térhatása egyszerűbb: egyetlenegy szobát ábrázol, barna félműlyba takart helyiséget, melynek nyitott félablakán bemosolyog a fehérfelhős nyáreleji kék ég. Az ablak előtt a ház úrnője ül, prémes szegélyű, selymes fényű kabátjában és szelbontott levelet olvas. Az ablakon besütő napfény haloványan, fehéresen jár-szik az olvasó nő arcán és ruháján. Az asszony feje kissé elmosódott, indulatot, általában érzelmet nem fejez ki. Egyszerű festői folt, mint a kép egyéb részei is: az asztal, amelyet gondos rajzú és finom összefoglalt színű keleti mustrás abrosz takar, vagy a becsukott félablak függőgyönye és a mellette függő árnyékba borult kép a falon. Pieter de Hoochnak nem főművei közül való ez a festmény, de jól jellemzi művészetét s azért jelentékeny hiányt pótol múzeumunk hollandus osztályában.

A középkori szobrászat csoportját is néhány értékes művel sikerült gyarapítani az újabb vásárlásoknak. A kimagaslóbb munkák mind a német szobrászat körébe tartoznak, s ezt a csoportot, amely keletkezését Petrovics Elek iniciatívájának köszöni, több értékes darabbal viszik közelebb a teljesség felé. A legfontosabb alkotás közöttük Tilmann *Riemenschneider*nek, a würzburgi kései-gótikus szobrásznak Madonnaszobra. Riemenschneider ritka mester, kinek Németországon kívül alig láthatók szobrai. Bajorországi templomokban vannak főmunkái s a würzburgi, müncheni, berlini múzeumokban az idők folytán helyükről elkerült művei. A mi szerzemé-

BENCZÚR GYULA: ERDŐ SZÉLÉN.
A Szépművészeti Múzeum új szerzeménye.

nyílnak elragadóan szép darab, amely mestere művészetének legjellemzőbb tulajdonságait: beható természetismeretét, nemes komponáló tehetségét, fejlett dekoratív érzékét (főként a drapériák elrendezésében) és az érzelmesen szép felé vágyódó gyengéd lényét kiváló módon képviseli. Riemenschneider ugyan bizonyos tulajdonságai-
val már a reneszánsz törekvéseit szolgálja, de még teljesen a gótikus szobrászat hagyományainak alapján mozog. Álló Madonnáján félfoldalt megferdült alakja, az előrerúgó felsőpó, a Madonna és a gyermek Jézus fejének kissé aránytalan nagysága mind gótikus hagyomány. A kései gót szobrászati stílus ismertetőjele barokkosan túlzott ráncvetődésű drapéria-kezelése is, a mély bevágásokkal. De a mód, ahogyan a Bambinót a nézővel szembe fordítja úgy, hogy ruhátlan testcskéje teljes kiterjedésében látható legyen, a mintázásnak minden gótikus elfogódottsága mellett is a reneszánsz akt-kultuszára emlékeztet.

A szobor valamikor nagyon színes hatású lehetett. Ami eredeti színezéséből megmaradt rajta, így is gyönyörű: a kék német-renaissance-ruha, mely szűzi gyöngédséggel tapad a Madonna testéhez, az erősen megkopott aranyozású, de annál artisztikusabb hatású köpeny s a Madonna arca, melyen ugyan itt-ott restaurálás nyomai láthatók, de amelyen a szín semmit el nem vesz abból a szűzies fanyarsággal mérsékelt édességből, melyet a művész reál-
lehel.

Másik jelentékeny bajor mester a Riemenschneidernél is ritkább landshuti Hans *Leinberger* „Pietá”-ja, mely Enyedy Lukács gyűjteményéből került a múzeumba, Leinberger barokkos lendületű művészetéről jó fogalmat ad. A mintázás és a kompozíció bizonyos primitívsegei arra mutatnak, hogy fiatalkori munkája lehet a mesternek. Szép és értékes darab, amely múzeumunk középkori szobrászati csoportjában érezhető hiányt fog pótolni.